

DOI: 10.22559/folklor.

folklor/edebiyat, cilt:24, sayı:95, 2018/3

KİTAP TANITIM

Mehmet Erdal, Zübeyde Aydemir, Tonguç Ok, Olcay Geridönmez, Taylan Şahbaz, Aynur Toraman, Yılmaz Onay (Der.) (2014) *Müzik Üzerine Tartışmalar*. İstanbul, Evrensel Basım Yayın. ISBN 978-975-6106-27-3, 223 sayfa.*

Müzik Üzerine Tartışmalar kitabı; çoğunluğu besteci yazarların makale ve söyleşilerinden oluşan, ilk basımı 2006 yılında, ikinci basımı 2014 yılında yapılmış ve Romain Rolland, Hans Eisler, Bertolt Brecht, Walter Felsentein, Rutland Boughton, Antonin Sychra, Norman Cazden, Dimitri Kabalevski, Dimitri Şostakoviç ile Viktor Gorodinski'nin yazılarından oluşan bir derleme kitaptır.

Uluslararası sanat müziğinin toplumcu gerçekçi görüşe ait olan kanadıyla ilişkili makalelerden ve söyleşilerden oluşan kitapta, yazarlar sanata daha materyalist, halkın eğitimi için bir gereç olarak daha işlevsel baktıklarını ifade etmektedirler. Yazarlar ideolojik yaklaşımları çerçevesindeki bakış açılarını yazılarında ifade etmektedirler. Lenin'in sanatın halka mal edilmesi anlamındaki sözlerinin Stalinci yeni yorumuyla; sanatın, halkın kolay anlayacağı bir yöneliş göstermesi gerektiği düşüncesiyle, Gorki'nin "toplumsal gerçekçilik" savının tüm sanat alanlarında olduğu gibi, küğ için de uygulanır olması gözüküyordu (Say, 1992: 389). Yazarlar sanat akımlarının çeşitli sebeplerle kendisine bir yol bularak geliştiğinden bahsederken, gerçekçiliğin bir sanat ekolüne indirgenemeyeceği, onun başlı başına bir dünya görüşünü yansıttığı kanaatindedir. Yazarlar, yazılarında gerçekçi sanatın; dünyaya, insan etkilerine karşı bakış açısıyla ilgili bir tercih olduğunu ifade etmektedirler.

Kitap ilk olarak "Müzikal roman" terimini Fransız edebiyatında ilk kullanan (Ertem, 2004: 104) ve Birinci Dünya Savaşı'ndaki barış eylemleri ile tanınan, sanatın insanların birleşmesi ve kaynaşmasıyla canlılığını koruyacağını belirten, "büyük sanatçı yüreği

* Bu kitap tanıtım yazısı Mustafa Dağdeviren tarafından yazılmıştır (İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Bilimleri ve Teknolojisi Bilim Dalı doktora programı öğrencisi, mustafadagdeviren@hotmail.com).

herkes için çarpandır” sözüyle öne çıkan Romain Rolland’ın makalesi ile başlamaktadır. Kitabın “Müzik Üzerine Tartışmalar” başlıklı birinci bölümünde Hans Eisler, Bertolt Brecht, Walter Felsenstein ve Rutland Boughton’un yazılarından oluşan birinci bölümünün ilk yazısında Eisler, müziğin diyalektiği üstüne materyal adlı kitabından seçilmiş yazılarından, kendi yaşam öyküsünü, çektiği sıkıntılarını, Schönberg’den aldığı derslerini, bestelerini, ödülleri ve düşüncelerinden dolayı yaşadığı sürgünlerini, yazdığı mektupların içeriklerini anlatmaktadır. Sosyalist müzik kültüründe yalnızca dehaların ve yeteneklerin varlığı değil, kitlelerin müziksel düzeyinin de belirleyici olduğunu vurgulayarak, geniş halk kitlelerinin sanat zevkini ve beğenisini küçümsemenin ve klasik müziğin ulaşılmaz sanat alanı gibi gösterilmesinin söz konusu olamayacağını işaret etmektedir, kapitalist kültürün müziğine karşı çıkararak sosyalist düşüncenin müzikle aşılması gerektiğini ifade etmektedir. Schönberg’in müziği üzerine de bir değerlendirme yapan Eisler modern kompozitör figürü, deneyimsiz dinleyiciler, sanat ile halk arasındaki uçurumun nasıl kapanacağı gibi konulara değinmektedir.

Eisler, Amerikan halk müziği içinde ticarileşmeye ve yolsuzluğa en elverişli olan türün caz olduğundan bahsetmektedir. Genel olarak toplumcu gerçekçiler caza ideolojik ve doktoriner nedenlerden dolayı iyi gözle bakmamaktadırlar. İyi dinleyici olma yolunun, kapitalizmin müzik kültürüne soktuğu sınıf ayrımcılığının iflah olmaz mirasından kaynaklanan, müziksel kavramlara yönelik belirgin bilgisizliği ve cehaleti yenmek olduğunu belirten Eisler, Halk şarkılarının son yüzyılın müziğinde bazı Slav ülkelerinde müzik başyapıtları olduğunu; kompozisyonlarda yepyeni, gerçekçi, yani romantizmden kurtarılmış bir üslubu bulan sanatçıların olduğunu belirtip Musorgski, Janacek ve Bartok gibi kompozitörleri örnek olarak göstermektedir.

Politik bir tiyatro için politik bir kültür geliştiren ve farklı bir Alman sanatının oluşmasını sağlayan (Kocabay Kalkan, 1998: 31) şair, oyun yazarı ve tiyatro yönetmeni olan Bertolt Brecht; hayatın aslına sadık imgelerin, yalnızca ve yalnızca halka, geniş emekçi kitlelerine hizmet edeceği düşüncesindedir. (Bloch, 2016: 2) Brecht “*Edebiyat ve Sanat Üstüne Yazılar, Tiyatro Üstüne Yazılar ve Çalışma Günlüğünden Seçilmiş Notlar*” yapıtlarından seçilmiş yazılarında müzisyenin müzik yaparken politik bir tutum ve toplumsal bir tavır oluşturması gerekliliğinden bahsetmektedir. Müziğin epik tiyatrodaki kullanımıyla ilgili örnekler vererek, müzikal tavrıların epik tiyatrodaki kullanımı ile açıklamalar yapmaktadır. Ayrıca günlüklerindeki sosyalist gerçekçilik yazılarını, işçi sınıfının sanat politikasını ve Felsenstein’in Alman ulusal tiyatrosuna katkılarını paylaşmaktadır. “*Lukullus’un Mahkûm Edilmesi*” operasının repertuvara alınması sürecini ve bu süreç içerisindeki tartışmaları anlatan Brecht gerçekçi sanatın ve sanatçının özelliklerinden, hümanizmden ve izleyici topluluğunun gerçekçi yaklaşımlarından bahsetmektedir. Müzik hatırına doğallık dışı “acayip” berbatlığı kabullenmeyen, sahnede müziğin, gerçeklik olmaksızın yaşamadığını bilen (Brecht, 2014: 93), operayı ve opereti; müzikli oyun ve müzikal türleriyle karıştırmadan opera ve operet olarak müzik tiyatrosu niteliğine kavuşturma savında olan Walter Felsenstein, gerçekçi müzik tiyatrosu bölümünde dünyanın

önde gelen müzik eleştirmenleriyle yaptığı söyleşilerden alıntıları yansıtmaktadır. Opera için müzik, libretto, şancı oyuncu kavramlarını, rejisör ve şef arasındaki ilişkiyi irdeleyen Felsenstein, Operanın salt ticari bakışla yönetilmesi ve sanatsal isteklerin koşulsuzca bu bakışa uymak zorunda olması durumunu sorgulamaktadır. Asıl sorunun çerçevesini, müzikle tiyatronun birliği, şarkı ile oynayışın birliği, kısacası operanın hümanize edilmesi olarak çizmektedir. Felsenstein, yazısının sonunda, gerçekçi müzik tiyatrosu ve saldırgan tiyatro üstüne yaptığı röportaja yer vermektedir.

'*Müzik Bilimi ve Sanatı*' yazısında folk müziğin duygusal özelliklerini ön plana çıkartarak Haydn, Mozart ve Beethoven'in armonileri, formları ve folk müzik kullanımlarıyla ilgili bilgiler veren, Say'a göre İngiltere'nin Wagner'i olarak tanınan besteci (Say, 1992: 212) Rutland Boughton, Beethoven'den Wagner'e kadar olan tarihsel dönem boyunca birçok bestecinin dramatik kavrayışa giden yola zorlandığı gerçeğinden bahsetmektedir. Ayrıca Wagner'in hem eserleriyle, hem de siyasi düşüncelerindeki dönüşünden ve kariyeri uğruna ilkelerini feda ettiğinden, Strauss'un büyük ve şaşırtıcı olma hevesine kapılmadığını, farklı bir besteci olduğundan bahsetmektedir. Boughton, müzik ile halk yığınları arasında derin bir uçurum olduğu sürece, modern müzikte ahenksizliğin egemenliği sorununun aşılamayacağı, bir sanatçının, toplumsal bünyenin hizmetçisi hissettiğinde kendisini gerçekleştirebileceğini vurgulamaktadır.

Antonin Sychra, Norman Cazden, Dimitri Kabalevski, Dimitri Şostakoviç, Viktor Gorodinski'nin yazıları, makaleleri ve eleştirilerinden oluşan ikinci bölümün ilk yazarı; Komünist darbeden sonraki dönemde Çek müziği alanında öncü bir kariyerin prototipi olan müzikolog Antonin Sychra'dır. Sychra, yeni bir müziğin ortak yaratıcısı olarak taraflı müzik eleştirisi kitabından alıntıları içeren bölümde, Çek ve Slovak örgütlenme eyleminin müzik alanındaki tatmin edici yansımalarını vurgulamaktadır. Çekoslovakya'daki ideolojik önyargılı yapılanmalarla ve Sovyet'lerdeki durumla kıyaslama yapmaktadır. Sychra, halk şarkılarının önemine vurgu yaparak, halka özgü biçimlerin yaratılmasında halk geleneğiyle bağlantının başarıya ulaşması için bir kez daha araştırılması ve onlardan sosyalist gerçekliği ve sosyalist ifade araçlarının alınması gerektiğinden bahsetmektedir. Sychra, müziği ilginç sesler uğruna ve salt orijinallik peşinde gerçekçi ifadelendirmeden uzaklaştırıp müzik imgesini deforme eden 'teknik'i tarafıca sorgulamaktadır.

Bu bölümün ikinci yazarı Rus göçmeni Amerikan piyanist, müzikolog ve besteci Norman Cazden, Sovyetlerdeki müzikal devrimin ABD'deki yankılarından, sanata politik müdahalenin meşruiyetinden ve etkisinden bahsetmektedir. Yazar, formalizm ve modern müzik ilişkisi benzerliklerini neredeyse ikisinin de aynı olduğu yöndeki açıklamalarıyla Sovyet bestecilerinde modern müzik akımını kınamasını da yanlış bulmaktadır. Ayrıca kararnamenin formalist akımın ne anlatmak istediğini somut olarak ifade ettiğini anlatmaktadır. Yahudi asıllı Sovyet besteci, piyanist, yazar ve pedagog Dimitri Kabalevski bilinçli ya da bilinçsiz yapılan haksız eleştirilerden, Sovyetlerdeki müzik eğitimi, müzik kurumları, bestecilerinin maddi kalkınmaları gibi konulardaki uygulamaların olumlu etkilerinden söz etmektedir. Halk için müzik eksenindeki görüşlerini,

gerçekçilik ve formalizmin felsefik yaklaşımlarını ve bu iki olgu arasındaki farklılıkları açıklamaktadır. Sosyalist gerçeklikten ne anlaşılması gerektiğini ve bu ekolün geçmişteki gerçekçilik ekolüyle nasıl ayrıştığından bahsetmektedir.

İşçi kalabalığına benimsenen *Lady Macbeth* operasının temsilinin protestolarla karşılanması ve Stalin tarafından sanatsal yetersizlikle damgalanması sonucunda, ülkesinin yakın tarihinin sosyal, politik ve askeri olaylarına daha dikkatli bir espriyle yeniden senfonilere dönen (Selanik, 1996: 273) Dimitri Şostakoviç “Barış için Çabalarımızı Birleştirmeliyiz” başlığında, gerçekçi sanat ve formalist anlayış hakkındaki görüşlerini ifade etmektedir. Çağımızın müzik sanatının gerçek anlamda yeniden doğuşuna ve gelişmesine sosyalist ideolojinin hizmet edeceğinden de söz etmektedir. Yazar, farklı ülkeler arasındaki kültürel alışverişi güvence altına almak, çeşitli etkinliklerle halkları uzaklaştıran değil yaklaştıran her şeyi kullanmak gerektiğini vurgulamaktadır.

Kitabın sonuncu yazarı olan Viktor Gorodinski yazısına 10 Şubat 1948 tarihli kararlarının içeriğiyle başlayarak, farklı bestecilerin ve yazarların görüşleriyle örnekler vererek, yabancı basın tarafından yönetilen eleştirinin saldırgan, antidemokratik bakış açısından hareketle yöneltildiğinden ve gerici bir eleştiri olduğundan bahsetmektedir. Şubat kararlarıyla ilgili olumlu ve olumsuz eleştiriler yapan yazarlardan söz ederken, formalistler ve savunucuları hakkında açıklamalar yapmaktadır. Yazar, müziğin can sıkıcı matematiksel formüllerin alanından çıkarak yeniden canlı insanlar için şiire ve diri sanata dönüşeceğini vurgulamaktadır.

Kitabın başından itibaren adı geçen merkez komite kararları editör tarafından kitabın sonuna eklenmiştir. 19. Yüzyılın romantik bestecisi ne denli kendi kabuğuna çekilmeyi, siyasal kavgalardan uzak durmayı yeğ tutmuşsa da, 20. Yüzyılın ilk yarısında iki dünya savaşı geçiren besteci de o denli politik kavgaların, toplumsal sorunların içine ister istemez girmiştir. (İlyasoğlu, 1994: 238) çoğunluğu besteci olan kitabın yazarları siyasal olarak bir perspektif çizmektedirler. Kitap taraflı olduğundan Şubat kararlarının olumlu etkilerinden bahsederek, yapılan eleştirileri, yaşanan olayları kendi penceresinden anlatmaktadır. O dönemde yapılan eleştiriler göz ardı edilse de, dönemin kaynaklarıyla günümüzde yapılan araştırmalarda, yazılarda ve makalelerde eleştiriler güncelliğini korumaktadır.

Şostakovic, ülkesinin sosyalizm inşası yoluna koyduğu 1917 yılından beri, Rusya’da özellikle müziğin, geniş ölçekte bir dönüşüme uğradığını, ilk kez, devlet, halkın müzik kültürünün mevcut durumunun ve gelişmesinin sorumluluğunu üstlendiğini, halkçı sanat şiarları yerleştirildiğini, büyük bir sosyal güçle donatıldığını ve buna kitleleri eğitime, onların kültür ve bilinç düzeyini yükseltme, yaratıcı güçlerini geliştirme, müzik kültürünün SSCB ‘de şimdiye kadar görülmedik bir gelişme ve yoğunluğa ulaştığını (Şostakoviç, 2014: 183) belirtmiştir. Ancak dönemle ilgili en çok eleştiriler Şostakoviç’e yöneliktir. Volkov, Şostakoviç için Sovyet rejiminin uygulamalarından acı çeken bir insan olduğunu, içinde yaşadığı koşullarda dışavurum yolları kapalı olduğu için bu acısını da ironik

bir biçimde eserlerine yansıttığını ifade etmektedir. Bunun sonucunda müzik dünyasında Şostakoviç'in eserlerinin tekrar tekrar değerlendirilmeye ve içlerinde düzene karşı ironiler keşfedilmeye başlandığını vurgulamaktadır (Makal, 2006). Altaras ise Soştakoviç'in asıl yazmak istediklerini sumen altı ettiğini, onun 1949'da rejimin resmi bestecisi olduğunu belirtmektedir. Ayrıca antisemit Stalin rejimine rağmen yidiş şiirler üzerine Yahudi melodileri bestelediğini, 1953'te Stalin'in ölümü ardından çalınan 10. Senfoni'sinin diktatörü gizliden gizliye mahkûm ettiğini ifade etmektedir (Altaras, 2006).

Mimaroğlu, Alman yazar Thomas Mann'ın "batılı bir yazar için Rusya'daki havayı anlamak güçtür" dediğini belirtmektedir. Mimaroğlu, toplumcu gerçekçi bestecilerin "devletin yaratıcıya taktığı boyunduruğun savunuculuğunu yapan, azarlandığı zaman özür dileyen, hem de böyle bir ülkede yaşamayı seçmiş olduğunu, yaptığı seçimin sorumluluğunu yüklenmesinin ve sonuçlarına katlanmasının beklendiği bir sonuç olduğunu (Mimaroğlu, 1987: 171) ifade etmektedir. Say, toplumsal planda insanoğlunun yaratıcı değerlerini ileriye taşıyacak bir potansiyel güç olan sosyalist öğretinin, devrimin önderi Lenin sonrasında Sovyetlerde tutucu parti ideologlarının baskısıyla sanat alanında kimlik değiştirdiğini, sanatsal yaratıcılığı engelleyen bir sansür kurulunun işlevine dönüştüğünü (Say, 2017) vurgulamaktadır. Sovyet sanatına yabancı olan, yenilik adına klasik mirası reddeden, küçük bir seçkin estetikçiler zümresinin bireyci duygularını yüceltmek amacıyla, müziğin halktan kaynaklandığı ve ona hizmet ettiği fikrini reddeden bir biçimciliğe karşı duruş sergileyen (Uçarsu, 2005) yazarlar, toplumcu gerçekçilerin; çoğunluğun ya da halkın eğitimleriyle ilgilendikleri için, halka ait mirası küçümsemekten, ret etmeden baş tacı ettiklerini, dolayısıyla uluslararası sanat müziği gereçleri içerisinde bunun bir müzikal geçiş olarak kullanılması gerekliliği üzerinde durmaktadırlar. Kitabın yazarları Sovyet müziğindeki toplumcu gerçekçi içeriğe sahip halk müziği kaynaklarının kullanılarak, bunları yüksek bir ustalıkla birleştiren bir müziğin yaratılmasında klasik mirastan yararlanma görüşünü temel almaktadırlar.

Kaynaklar

- Bloch, E. – Lukács, G. – Brecht, B. – Benjamin, W. – Adorno, T. (2016). *Estetik ve Politika*. Editör: A. Artun. Çev.: E. Gen, T. Belge, B. Aksoy. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Brecht, B. (2014). *Müzik Üzerine Tartışmalar*. Çev.: Y. Onay. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- Ertem, T. (2004). "Müzikal Roman". *Frankofoni*. 103-118. <https://www.academia.edu> (02.03.2018).
- Kocabay, H. K. (1998) "Matthias Langhoff'la Söyleşi", *Tiyatro, Aylık Tiyatro Dergisi*, Sayı: 83.
- İlyasoğlu, E. (1994). *Zaman İçinde Müzik*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mimaroğlu, İ. (2011). *Müzik Tarihi*. Varlık Yayınları, İstanbul.
- Say, A. (1992). *Müzik Ansiklopedisi*. Ankara: Başkent Yayınevi.

- Selanik, C. (1996). *Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni*. Ankara: Doruk Yayımcılık.
- Şostakoviç, D. (2014). *Müzik Üzerine Tartışmalar*. Çev.: M. Erdal. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

İnternet Kaynakları

- Altarasa, Rana. (2009). Kızıl Devrimin Yönlendirdiği Hayat, <http://sostakovicdostlari.blogspot.com.tr> (14.02.2018).
- Makal, Ahmet. (2006). Müzik, siyaset ve insanlık durumları, Radikal Gazetesi, <http://www.radikal.com.tr> (15.02.2018).
- Say, Ahmet. (2017) 'Ekim Devrimi Sonrası Müzik Sanatı' Sanattan Yansımalar Köşe Yazısı <http://www.sanattanyansimalar.com> (15.02.2018).
- Uçarsu, Hasan. 2005, Stalin ve Müzik: Shostakoviç olayı, Voyvoda Caddesi Etkinlikleri, <http://www.obarsiv.com> (30.11.2017).
- <http://www.viadonore.cz> (28.03.2018).